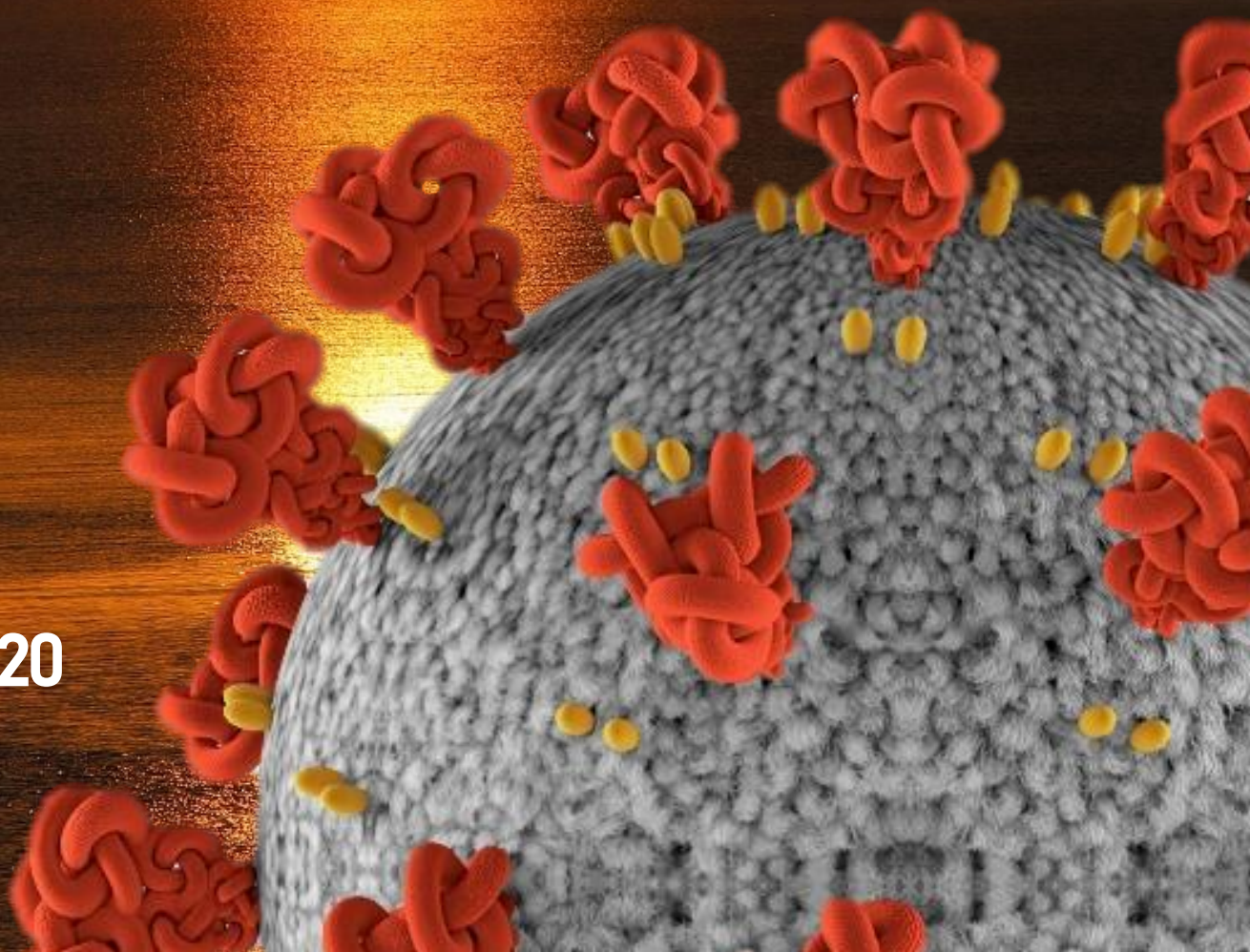

Covid-19 en het Surinaams Bedrijfsleven

Juni 2020

Introductie

Wij bevinden ons in een werkelijk ongekende situatie. Het is niet de eerste pandemie waarmee de mensheid is geconfronteerd, maar Covid-19 is het verreweg de meest acute in de moderne geschiedenis. Naast de gezondheidscrisis brengt de pandemie ook een economische en sociale crisis met zich mee - en als we heel eerlijk zijn, weet niemand echt hoe dit allemaal de toekomst zal vormgeven.

Een op de vijf mensen wereldwijd loopt het risico op om het Covid-19 virus op te lopen (Lancet, 2020). Naar schatting hebben 1,7 miljard mensen (22% van de wereldbevolking) tenminste één onderliggende gezondheidstoestand die hen in een coronavirusrisicocategorie zou kunnen plaatsen - en dit omvat niet eens factoren als armoede en obesitas. Bij besmetting zouden ongeveer 349 miljoen van hen voor behandeling in het ziekenhuis belanden.

Dit is een marathon, geen sprint. We zijn niet dichtbij de finish. We zijn waarschijnlijk niet eens halverwege. We hebben gezien dat op wetenschap gebaseerd beleid kan helpen het virus op afstand te houden, maar het is niet eenvoudig. We hebben ook gezien dat het negeren van het virus tot een ramp kan leiden, en aanvankelijk succes geen garantie is voor blijvend succes.

De economische schok van deze crisis dreigt een ongekende wereldwijde economische krimp te worden, met verwoestende gevolgen voor bedrijven, en dus voor de werkgelegenheid. De economie kan worden geconfronteerd met verlagingen in consumptie (door minder arbeidsinkomen) en productie. Werkloosheid kan ook een langdurige impact hebben op het arbeidsaanbod door verlies van arbeidsvermogen. Dit alles zal vraag en aanbod verder onderdrukken, met een ernstig negatief impact op armoede en ongelijkheid en mogelijk gevolgen voor de sociale cohesie.

Alle leden van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) zijn gevraagd om hun bijdrage te leveren bij het in kaart brengen van de effecten van de pandemie op het bedrijfsleven. De reacties zijn ontvangen tussen 6 juni en 19 juni 2020. De effecten van de pandemie op het bedrijfsleven zijn divers. Bij bepaalde bedrijven minder dan andere. Dit ook afhankelijk van de sector waarin men opereert, maar ook het vermogen van elke individuele onderneming om zich aan de veranderende omstandigheden aan te passen. Vandaar ervoor gekozen is om het overzicht van de effecten op de bedrijven naar sectoren te delen. Hierdoor is het beeld niet algemeen, maar wat specifiek. Hiernaast zijn komen ook andere onderwerpen aan de orde die het bedrijfsleven aangaan.

Samenvatting

Bij de meeste bedrijven blijkt inkomstenderving het grootste effect te zijn van de Covid-19 pandemie. Binnen de Handel en ICT is dat ruim 50%, Toerisme 100% en Industrie 60%. Agrarische & Aanverwante bedrijven en de Transport bewegen minder tot helemaal niet vanwege minder goederen en personen verkeer. De service naar klanten is sterk beïnvloed bij de Banken, Verzekeringen en de Zakelijke Dienstverleners. Timber ervaart minder verkoop. De Klein-Mijnbouw ervaart het volledig stilvallen van de bedrijfsvoering.

Opmerkelijk is dat op enkele na, bijkans alle bedrijven negatief beïnvloed worden door de pandemie.

Covid-19 heeft ook de relaties tussen werkgevers en werknemers beïnvloed. Ook leiderschap heeft tijdens deze crisis binnen bedrijven flink wat van zich moeten laten afweten. De overheidsaanpak van de crisis blijkt niet al te populair te zijn bij onze leden. Ondanks Remote Working niet bij alle bedrijven een optie is, blijkt er toch al een flinke animo te zijn bij bedrijven om niet alleen digitaal diensten aan te bieden, maar de roep om ook digitale diensten aangeboden te krijgen is ook groot.

A bonfire with sparks flying against a dark night sky.

Content

Effecten van Covid-19 op het Bedrijfsleven

Overheidsaanpak Covid-19

Work From Home

Leiderschap tijdens Covid-19

Nodige veranderingen na Covid-19

De toekomst Post Covid-19

Effecten van Covid-19 op het Bedrijfsleven

Inleiding

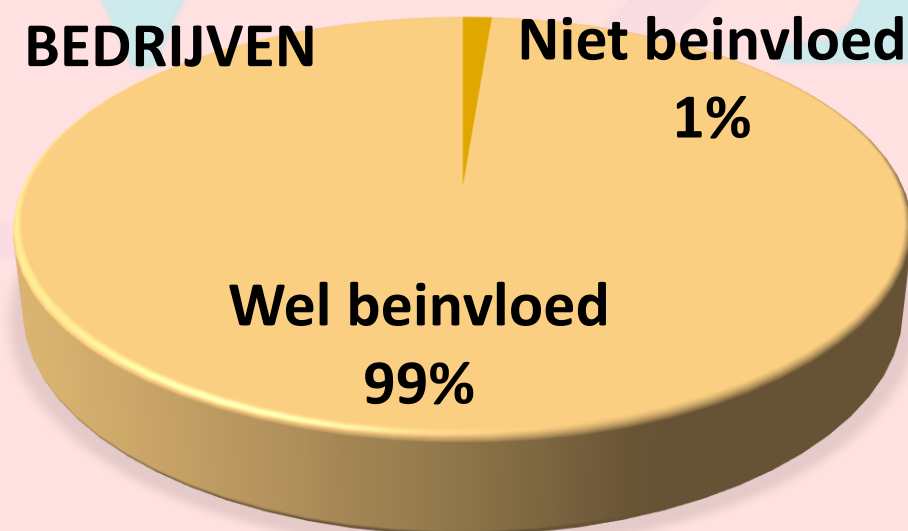
De COVID-19 pandemie heeft een ongekende en verstorende impact op de wereldeconomie en samenlevingen sinds de melding van de eerste gevallen in december 2019 in China. Het effect op het Surinaams Bedrijfsleven is enorm. Hier nu het overzicht van hoe VSB leden de pandemie ervaren.

Agrarische & Aanverwante bedrijven

De verkoop van agrarische producten is gedurende deze periode gedaald vanwege de sluiting van restaurants en hotels. De toerisme sector is ook een grote driver van de agrarische sector. De complete stilstand heeft ook dit deel van de consumptie van de Agrarische sector geminimaliseerd.

De agrarische sector is voor een groot deel ook afhankelijk van exporten. Het effect van de pandemie in de landen waar er ook naar geëxporteerd wordt is ook in Suriname te merken. Lockdowns in andere landen maken dat ook daar er invloeden zijn op de consumptie van de uit Suriname afkomstige agrarische producten. Dit heeft gemaakt dat agrariërs in Suriname, minder bestellingen kregen uit het buitenland.

COVID-19 BEINVLOED DE MEESTE BEDRIJVEN

Er moet wel worden opgemerkt dat er voor de lockdown wel een hoge frequentie van exporten is gerealiseerd. Vanwege de vooruitzichten op de pandemie hebben enkele importerende landen hun voorraden opgebouwd. Ook hierin wordt een reden gezocht voor de verminderde orders, gezien de importeurs nog voorraden hebben liggen.

Handel

Positief: Enkele leden geven aan dat de pandemie een positief effect heeft gehad op de webshops die zij zelf opereren.

Negatief: Binnen de Handel zijn de omzetten met ruim 50% gedaald terwijl de maandelijkse operationele kosten ongewijzigd blijven. De omzetten van de retail stores zijn ook terug gevallen. Gesloten winkels vormen voor de ondernemers in de handel een grote obstakel. Een minpunt is ook de slappe aanvulling door leveranciers uit het buitenland. Voor veel handelaren is de belangrijkste inkomsten bron komen weg te vallen door de afsluiting van de grenzen.

De Covid-19 maatregelen vanuit overheidswege hebben voor stremming gezorgd in de dienstverlening. Handelaren

**BINNEN DE HANDEL
OMZETTEN
GEDAALD MET RUIM
50%**

kunnen hun klanten niet bezoeken vanwege het risico van Covid-19 besmettingen, waardoor ondersteunende dienstverlening aan klanten ook terug gevallen zijn. Het virus zelf heeft wat angst en onzekerheid onder personeelsleden veroorzaakt. De productiviteit van het personeel is terug gevallen door

de lockdown maatregelen. Er wordt gedeeltelijk wel van huis gewerkt, maar de productiviteit is zeker niet op niveau als daarvoor.

Binnen de groep Handel spreekt men van gewijzigde procedures m.b.t. veiligheid (Covid-19). Dit gaat ook gepaard met verhoogde uitgaven voor o.a. sanitizer, mondkapjes, ontsmettingsmiddelen etc. De nieuwe norm in de retail branche is echter zeer moeilijk te vatten. Niet te vergeten dat wij ook nog in een diepe financieel/economische crisis zitten. Voor klanten is heeft deze periode ook meegebracht dat die ongemakkelijk shoppen onder ongekende omstandigheden.

ICT

Binnen de ICT sector geldt ook een drastische vermindering van inkomsten (in de meeste gevallen ruim 50%)

Onze leden, actief binnen de ICT sector, zien nu minder projecten en klanten binnen komen. Ook halen onze leden het valutaprobleem nog steeds aan al een grote obstakel binnen deze sector.

ICT SECTOR MET

50%

ACHTERUIT IN INKOMSTEN

De Work From Home (WFH) regeling is binnen een aantal bedrijven toegepast. De ICT sector blijkt hier ook flink wat uit te willen halen. Aangepaste werkregelingen hebben ook invloed op de werkomstandigheden.

Voorbeeld van een WFH regeling bij een lid:

1. Locatie: Van partieel fysiek/ partieel online naar minimaal fysiek/ full online.
2. Werktijden: Van 8-16h naar Working from Home (effectief meer uren beschikbaar).

3. Methods of collaboration / communication: online communication en collaboration solutions worden meer gebruikt en volledig geëxploiteerd.
4. Social contact is fysiek verminderd en digitaal toegenomen, met dagelijkse video/ voice calls van relevante interne stakeholders.

Industrie

Binnen de groep Industrie is de omzet daling een grootste heikel punt die de Covid-19 pandemie heeft veroorzaakt. De industrie kent sales drops van ruim 60%, 70% stilstand van activiteiten; 80% van de workforce staat stil, Investerings on hold, 80% van de equipment staat stil en 100% van de workforce wordt doorbetaald.

Er is bij enkele leden binnen deze groep ook een shift in de vraag naar soort producten (afname één, toename ander). Er zijn supply chain issues qua grond- en hulpstoffen (beschikbaarheid, vertraging shipments). Duty Free, Export is substantieel afgenomen en er is een afname van een belangrijke groep klanten on-trade.

De groep ondergaat ook veel vertragingen bij de uitvoering van projecten (niet kunnen invliegen dienstverleners, geen beschikbaarheid materiaal).

Er is binnen deze groep ook wat bezorgdheid over de mentale gesteldheid van het personeel (angst voor besmetting, thuiswerken)

Toerisme

De Toerisme sector incasseerde al voor de

lockdown in Suriname geëffectueerd werd de schokken van de pandemie. De sluiting van de grenzen en op zekere mate beperking van de bewegingsvrijheid van Surinaamse staatsburgers brachten de omzetten van deze sector met ruim 95 tot 100% naar beneden. Voor de langst opererende lid-bedrijven (60 jaar) is het tot een nulpunt dalen van de inkomsten, historisch

**TOERISME ZIET VOOR
HET EERST IN 60
JAREN EEN
INKOMSTENDROP VAN
100%**

ongekend.

Voor de toerisme sector blijkt het gemis van voorlichting vanuit de overheid een heikel punt te zijn. Het ministerie van Arbeid verwijst graag naar de wet waar de werkgever onder geen beding de werknemers mag ontslaan, zonder flexibiliteit of aanpassing van het beleid in het kader van Covid-19 die voor een ieder nieuw is. Voor het personeel is er een

uitkering beschikbaar met onduidelijke criteria voor verkrijging ervan. Er is geen ondersteuning in welke vorm dan ook voor de werkgevers.

In de eerste 3 maanden van de covid-19 maatregelen die door de overheid zijn toegepast hebben bedrijven geen tastbare steun van de overheid ontvangen. Dit terwijl onze leden hadden verwacht dat de bedrijven die voldoen aan alle voorwaarden (altijd voldaan aan de vergunningsvoorwaarden, belastingverplichtingen) wel in aanmerking zouden komen voor steun. Het tegendeel is gebleken.

Transport

De lockdown maatregelen hebben stagnatie gebracht in het optimaal opereren van de luchtvaartmaatschappijen. Dit met als gevolg, drastische vermindering van inkomsten. Commerciële vluchten zijn gestopt met operaties, terwijl de overheadkosten dezelfde zijn gebleven. Denk maar aan de leasekosten van de vliegtuigen die ongeacht de situatie betaald moeten worden. Repatriatievluchten zijn volledig voor conto van een lokaal luchtvaartmaatschappij wat een nog zwaardere financiële druk heeft gelegd.

Debiteuren zijn niet geneigd rekeningen te betalen vanwege druk op hun financiële positie. Crediteuren zetten een verhoogde druk op het nakomen van de financiële

verplichtingen. Voor andere vluchten moeten schema's worden afgestemd op de openingstijden van de airport en dat heeft vertragingen en annuleringen met zich meegebracht.

Verder is het bieden van wegtransporten komen weg te vallen vanwege de beperkte in- en uitvoer van producten.

De sterke tegenvallers binnen deze sector zijn minder import uit de rest van de wereld, minder export naar buiten en veel markten zijn gesloten vanwege lockdowns. Behalve dat zijn ook de import en export volumes afgenomen. Bij de meeste bedrijven in deze groep draaien alleen essentiële diensten volledig (beloodsing van schepen, VTC). Bedrijven werken aan alternatieve en creatieve manieren om continuïteit van de organisaties te garanderen. Extra transportkosten t.b.v. de medewerkers drukken ook op de budgetten. Dit alles vertaalt zich in verminderde omzetten.

Verzekering

Bij de verzekeraars is er een vermindering in cashflow genoteerd. De service naar klanten is sterk beïnvloed. Daar bovenop is ook de economische situatie in het land met schaarste aan vreemde valuta een sterke probleemveroorzaker.

Verzekeringsmaatschappijen krijgen te maken met meer verzoeken voor betalingsregelingen, toename debiteuren, afname groei van de portefeuille en dreiging toename ziektekostenclaims. De verzekeraars hebben aandacht moeten

besteden aan noodzakelijke investeringen voor business model transformaties. Doordat niet iedereen over internetbanking beschikt kunnen betalingen van polissen achterlopen. Schadeopnamen bij motorrijtuigen waar nodig is niet mogelijk. Gevaar voor fraude is heel hoog. Dit vooral bij brand. De bestedingscapaciteit van de klanten is onder druk komen te liggen waardoor het betalen van verzekeringen en aflossen van leningen wordt nagelaten.

Zakelijke

Dienstverlening

Positief: Door de Covid-19, zijn het aantal online transacties enorm gestegen. Bedrijven in de zakelijke dienstverlening ontwikkelen nieuwe methoden om het contact met klanten te blijven behouden. Enkelen geven aan in deze periode (vanwege thuis werkend personeel) nu meer omzetten te draaien en minder kosten te maken.

Negatief: Het personeel van de meeste zakelijke dienstverleners moet uit huis werken en projecten lopen nu langzamer. Velen hebben hun kantoren weken dicht gehouden en ervaren een beperking in de werkzaamheden. Er is een sterke afname van de productie genoteerd. Afname variërend van 50% tot 85%.

Dienstverleners hebben te doen met uitstel van opdrachten, vroegtijdig beëindigen van opdrachten en er is weinig tot geen perspectief op nieuwe opdrachten.

CONTRABAND:

80%

**VAN DE MARKT
WORDT MOGELIJK
VOORZIEN DOOR
ILLEGALE
GOEDEREN**

Voor de leden die werken met contraband zijn er ook enorme uitdagingen. Behalve dat de business niet optimaal kan draaien vanwege de Covid-19 restricties, hebben de autoriteiten nu uiteraard andere prioriteiten. Ondernemers in deze branche zien illegale goederen voor 80% van de vraag

voldoen. Indien deze situatie te lang aanhoudt heeft dat heel wat negatieve, en misschien wel fatale gevolgen voor de legale supply chain elementen. Dit werkt door naar sterk verminderde staatsinkomsten alswel verminderde arbeidsgelegenheid en de sociale problematiek die dat eventueel met zich meebrengt.

De publieke constructie sector is nagenoeg tot stilstand gekomen. Derhalve ook stilstand voor ingenieursbureau. De bouwsector ligt stil of gaat beperkt door. De installatiebranche ziet ook minder omzet.

Strategisch communicatie en branding bureaus hebben enorme terugval gehad in klanten die grote activiteiten hebben verschoven. Betaling van grote events bleef uit alsook een terugval van 70% aan inkomsten op dit stuk.

B2B business zijn ook in problemen terecht gekomen. Er is een sterke terugval vanwege het onvermogen om te ontvangen voor reeds geleverde diensten. Het genereren van nieuwe opdrachten is sterk teruggefallen, doordat een toenemend aantal bedrijven in financiële problemen is komen te verkeren.

Timber

Deze groep ervaart als minimale effecten verminderde verkoop (mogelijkerwijs door verminderen algehele activiteiten).

Klein-Mijnbouw

Volledig stilvallen bedrijfsvoering.

Banking

Doordat er veel momenten waren/zijn waarop de banken de deuren moesten sluiten wordt er veel vanuit huis gewerkt.

Cliënten kunnen niet (optimaal) voldoen aan hun betalingsverplichting jegens de bank. Clienten kunnen ook niet naar wens bediend worden, vanwege beperkte bewegingsvrijheid, aangepaste werktijden

en omstandigheden. Met als gevolg lange rijen en soms onbegrip. Er zijn minder contante stortingen, maar ook een verhoogd gebruik van digitale kanalen / mobilebanking overmakingen, POS. Ook hier zijn de inkomsten teruggelopen. Dit terwijl de kosten voor veiligheid (PPE) zijn opgelopen.

V

B

Effecten van Covid-19 op het
Bedrijfsleven

Overheidsaanpak Covid-19

Work From Home

Leiderschap tijdens Covid-19

Nodige veranderingen na Covid-19

De toekomst Post Covid-19

Overheidsaanpak Covid-19

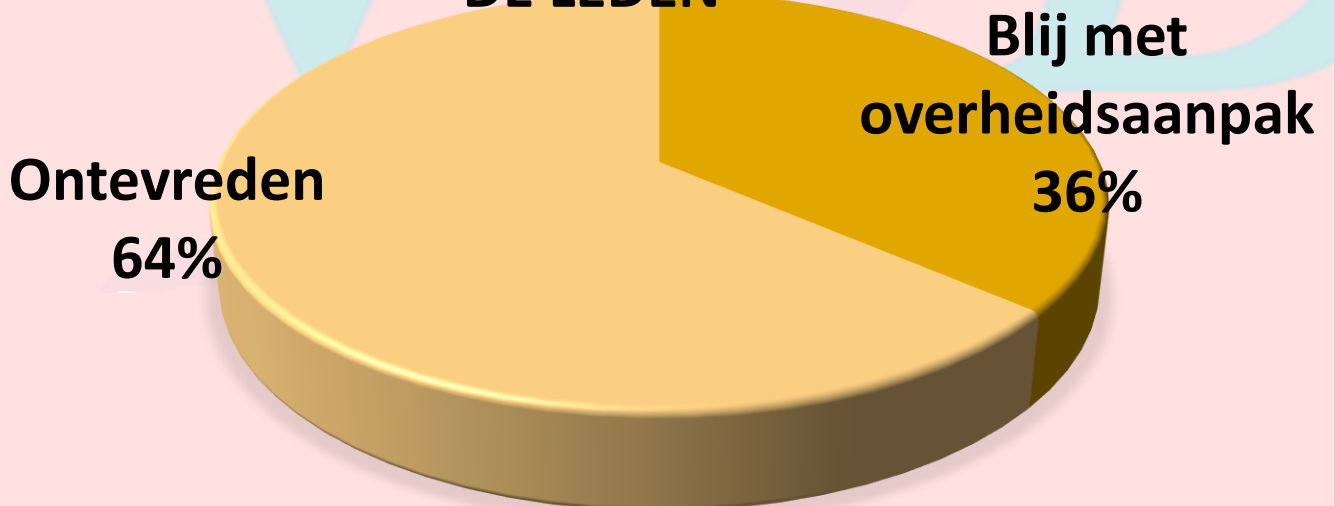
Inleiding

De pandemie van het coronavirus veroorzaakt wereldwijd grote schade, waardoor regeringen en gemeenschappen moeite hebben om een antwoord te vinden. Dit gebeurt zelfs terwijl nieuwe technologische en industriële transformaties samenlevingen over de hele wereld veranderen. Bijkans 64% van de leden menen niet blij te zijn met de manier waarop de overheid de pandemie lokaal heeft aangepakt. Dit vooral doelend op de manier waarop de partiële en total lockdowns op de samenleving werd doorgedrukt.

Agrarische en Aanverwante Bedrijven

Ondernemers hebben te verduren gehad met zowel de partial als de total lockdown. De VSB is zelf plat gebeld door ondernemers voor wie het beleid van de overheid rond dispensatie verlening niet duidelijk was. Dit kwam in beginsel ook vanwege het moeizaam bereiken van de officiële kanalen voor het verkrijgen van dispensatie voor het blijven doordraaien van essentiële diensten. Ondernemers hadden gewenst dat dispensatie voor ondernemingen die essentiële diensten verlenen, beter geregeld was.

DE AANPAK VAN DE OVERHEID VOLGENS DE LEDEN

Vanuit de agrarische sector wordt sterk aanbevolen om eindelijk een rampenplan in place hebben. Belangrijk is om in op te nemen, hoe te voorkomen dat essentiële diensten onnodig tot een halt komen.

Handel

De groep Handel vindt dat er deskundigen op veel gebieden moeten samenkomen (medisch, economisch, virologisch, epidemiologisch, sociologisch/psychologisch, communicatie) om een genuanceerd en breed gedragen aanpak met langere termijn visie te ontwikkelen voor hoe Suriname het komend jaar hiermee om moet gaan. Er moet veel gekeken worden naar de lessons learned in de landen die er al veel langer mee te maken hebben.

COVID-19 BELEID VAN DE OVERHEID IS NOG VAAG VOOR DE HANDEL

Er is veel verwarring binnen in de berichtgeving. Handelaren zijn ervan overtuigd dat de huidige regering te druk bezig is geweest met de verkiezingen, waardoor het Covid-19 beleid teveel aan derden is overgelaten.

Het bedrijfsleven wordt geconfronteerd met verschillende maatregelen en wordt die zelfs opgelegd, maar wat het beleid precies is, is voor de groep Handel tot noch toe vaag gebleven. Dit heeft een invloed gehad op de planningscapaciteit van de handelaren, waardoor men zich niet goed heeft kunnen voorbereiden op de doorgedrukte maatregelen.

ICT

De ICT sector mist een daadwerkelijke ondersteuning vanuit de overheid (Bijvoorbeeld op fiscaal gebied).

De sector ziet het ook niet goed gaan met de volgende zaken:

- inrichting van de gezondheidszorg en de nodige resources daarbij,
- quarantaine tips en tricks,
- inrichting en implementatie van de basis diensten vanuit ICT zoals e-Commerce, e-Education, etc.,
- management van crowd-engineering en education,
- het daadwerkelijk vergrendelen van onze grenzen met hulp van de militaire eenheden,
- een bestaand crisismanagement protocol die ook goedkeuring heeft vanuit de overheid en bekend is bij elk burger, etc.

De lockdown strategie heeft meer nadelen dan voordelen. Met 40 IC plekken, een

HET ECONOMISCH BELANG WORDT ONVOLDOENDE OVERWOGEN

gemiddelde ligtijd van 30 dagen voor 5% van de besmette personen, heeft Suriname volgens de sector geen werkbare resultaten geboekt. En dan nemen we de sociale en economische schade nog niet eens mee.

Beter zou zijn om de kwetsbare groepen te beschermen en de rest van de samenleving zo normaal mogelijk te laten functioneren, met inachtneming van richtlijnen zoals afstand, handhygiëne, ventilatie, verbod op evenementen etc..

Industrie

De besluitvorming wordt volgens de groep Industrie voornamelijk gestuurd vanuit het gezondheidsbelang en er wordt onvoldoende naar het economisch belang gekeken. De groep Industrie merkt op dat er te weinig inhoudelijke en feitelijke informatie wordt gedeeld vanuit de overheid. Waar we naar toe gaan is onduidelijk. Er is geen duidelijk plan voor de 2e orde effecten (voor bedrijven en huishoudens). Als en indien die er is, is er

niets van bekend bij de samenleving, en zeker niet het bedrijfsleven.

Timber

Ook de houtsector mist bij de overheid het werken met een duidelijke plan. De eindverantwoordelijken moeten in beeld komen met duidelijke instructies en uitleg van de stappen. Het huidige team dat de Covid-19 situatie onder controle moet krijgen werkt zeer waarschijnlijk zonder data. Deze indruk ontstaat, omdat er geen essentiële data wordt gedeeld, en omdat er alleen reactief wordt gehandeld en natuurlijk de makkelijke stappen van quarantaine worden genomen. Positief is natuurlijk wel dat als er een haard is er waarschijnlijk wel kordaat wordt opgetreden. Er wordt te weinig gekeken naar hoe andere landen de corona situatie aanpakken.

Toerisme

Voor de Toerisme Industrie heeft de overheid tot noch toe slecht en onduidelijk beleid zitten voeren. De beloofde overheidssteun is nooit gekomen. Het beleid is te nauw gefocust op veiligheid, te weinig op het sociaal maatschappelijk gebeuren. De grenzen zijn onvoldoende bewaakt en alles wordt verhaald op de bevolking van Paramaribo en omgeving, terwijl de besmettingen duidelijk uit het oosten vandaan komen, Frans Guyana en Brazilië.

Transport

Dispensatie brieven indienen was leden van deze groep een ramp. Openbaar Vervoer, de bussen staan nog steeds in de garage en mogen nog steeds niet uitrijden. Die krijgen ook nog steeds geen compensatie of een andere vorm van tegemoetkoming voor de verliezen sedert de lockdown.

TRANSPORT KIJKT UIT NAAR ECONOMISCHE RUST EN STABILITEIT

De hoogste prioriteit voor deze groep is het streven naar economische rust/stabiliteit (niet ontstaan door Covid-19). Dit is een van steunpilaren om vooruitgang te boeken binnen elke sector. Hierdoor zijn ondernemingen instaat om gericht te focussen op professionalisering. Verder kijkt de sector ook naar kritisch naar zichzelf. Er moet meer onderling worden gecommuniceerd en samengewerkt met stakeholders.

Verzekeringen

In een zwakker economie moet de aanpak

gericht zijn op preventie en behandeling van het virus en het op peil houden van economie. De overheidsmaatregelen zijn tot noch toe op beide gebieden suboptimaal waardoor een complete disruptie/destructie dreigt van de samenleving.

Zakelijke

Dienstverlening

De sector was in eerste aanleg content met de overall strategie van aanpak van het Nationaal Covid-19 Management Team, maar de "vertaling" naar de verschillende doelgroepen vindt zij ronduit verkeerd. Het vermoeden is dat er geen communicatiedeskundigen betrokken zijn/worden. Slechts spotjes maken vindt men geen communicatie. Ook gaat men ervan uit dat iedereen om 16.00 uur of 18.00 uur voor de TV zit. Dat is NIET zo.

De sector denkt dat de serieusheid waarmee het team zaken benadert toegejuicht moet worden. Het zit hem in de details welke niet goed doordacht zijn. De aanpak is niet duidelijk voor deze sector. Onze Zakelijke Dienstverleners ervaren veel te weinig uitleg over het waarom bepaalde maatregelen worden genomen en welke doelen die men wil bereiken op sociaal, maatschappelijk, economisch vlak. Momenteel worden deels de gezondheidsrisico's benoemd. De gevolgen ook voor deze sector worden onvoldoende belicht.

Effecten van Covid-19 op het
Bedrijfsleven

Overheidsaanpak Covid-19

Work From Home

Leiderschap tijdens Covid-19

Nodige veranderingen na Covid-19

De toekomst Post Covid-19

Work From Home

Inleiding

Meer dan een eeuw geleden, toen individuen zich isoleerden te midden van een veel dodelijkere Spaanse griep, wendden velen zich tot de telefoon om contact te houden met vrienden, familie en collega's. Natuurlijk was het destijds een ontluikende technologie en stortten de diensten prompt in vanwege de snelle stijging van de vraag. Maar in plaats van de industrie en de technologie voor altijd te verlammen, onderstreepte de Spaanse griep alleen maar hoe essentieel het was voor de moderne samenleving. Meer dan een eeuw later is het duidelijk dat de telefoon een belangrijke rol speelde bij het vormgeven van ons werelddorp. We bevinden ons vandaag op een vergelijkbaar kruispunt. En decennia later kunnen historici de beslissingen die het komende jaar zijn genomen, nauwkeurig bekijken wanneer ze bestuderen hoe de digitale individuen, gemeenschappen, naties en de wereld die ze hebben geërfd, hebben gevormd. Leden zijn gevraagd naar hoe de Work From Home Formule (WFH) voor hen heeft gewerkt.

Agrarische en Aanverwante Bedrijven, Timber en Industrie

Het toepassen van de WFH formule blijkt bij vooral productiebedrijven binnen de agrarische sector, houtsector, Industrie een grote uitdaging te zijn. Omdat het meestal gaat om producten die fysiek worden vervaardigd. Dat kan alleen in de fabrieken. Uiteraard kunnen administratieve zaken wel remote gedaan worden, maar zonder product is er geen administratie.

Automatisering binnen de productiesector van Suriname is niet van dienaard dat bedrijven er makkelijk voor kunnen kiezen om geen werknemers meer in het veld te sturen om het veldwerk op te pakken.

Handel

Bij vele bedrijven in de Handel is WFH tot nu toe structureel niet mogelijk geweest. Waar leiders zich ook zorgen over maken is de scheiding tussen de vloer en het management. Dat is voor vele werkgevers niet bevorderlijk voor de teamspirit.

WFH blijkt ook zwaar te zijn beïnvloed door minder stabiel internetverkeer.

Toerisme

Binnen de Toerisme branche komt men er niet onder uit om deels van het personeel persoonlijk over de werkvloer te hebben. Hotel business, restaurant en banqueting zijn fysieke zaken. Take away en delivery voor het restaurant heeft heel even voor

verlichting gezorgd maar nog steeds zwaar in de min. De total lockdown voerde alles naar een nullijn. Binnen deze sector is de toeloop van klanten belangrijk. De onderneming kan

VOOR DE TOERISMESECTOR IS DE TOELOOP VAN KLANTEN BELANGRIJK

wel bijvoorbeeld emails beantwoorden of applicaties ontwikkelen om klanten van dienst te zijn, maar als er geen klanten zijn dan is er niet zoveel te bieden.

Transport

Binnen de Transport sector kunnen slechts de back offices remote werken. Haven activiteiten zijn vrij 'hands on'. Enkele bedrijven zijn volgens hun BCP verplicht tenminste 70% van de medewerkers van huis uit te laten werken. Dit is echter totaal niet van toepassing op bus transport.

Parastatalen waarvan de Staat aandeelhouder is, hebben geen financiële steun gehad op basis van de afgekondigde Uitzonderingswet Covid-19. Daarnaast zijn er onvoldoende afstemmingsmomenten geweest waar er een duidelijke strategie is uitgezet voor de sector qua remote working.

REMOTE WORKING NIET BIJ ALLE ONDERNEMINGEN EEN SUCCES

Zakelijke Dienstverlening

Persoonlijk contact van personeel en klanten is essentieel binnen de Zakelijke Dienstverlening. Een incidentele meeting via zoom is te doen, maar persoonlijk contact en bespreken van o.a. de strategie en items worden noodzakelijk geacht. Daarnaast vraagt elke uitvoering om persoonlijk contact.

Ondernemers die bijvoorbeeld praktijk trainingen verzorgen, waarbij men fysiek bezig is met de klant, zien remote working niet echt als een optie. Remote working wordt meer van toepassing geacht voor het administratief personeel.

**PERSOONLIJK
CONTACT MET
KLANTEN IS
ESSENTIEEL
BINNEN DE
DIENSTVERLENING**

De VSB kent ook leden bij wie 20% van het personeel remote kan werken. De rest (80%) kan niet remote werken en is de buitendienst of direct ondersteunend aan de buitendienst. De inkomsten van deze

**WFH BINNEN
TRANSPORT
SECTOR MEER
VOOR BACK
OFFICES**

bedrijven zijn volledig afhankelijk van de 80%.

Banking

Binnen de bankierswereld blijkt remote working wel goed te hebben kunnen uitrollen. Dit gezien de wens en verwachtingen van de bankiers om in de toekomst meer digitaal te opereren.

Effecten van Covid-19 op het
Bedrijfsleven

Overheidsaanpak Covid-19

Work From Home

Leiderschap tijdens Covid-19

Nodige veranderingen na Covid-19

De toekomst Post Covid-19

Leiderschap tijdens Covid-19

Inleiding

De post-COVID-wereld zal worden gevormd door beslissingen die worden genomen in de strijd tegen het virus. De diepe onzekerheid over het virus en zijn traject en over hoe andere landen zullen reageren, vergroot het belang van leiderschap alleen maar. Leiders over de hele wereld moeten op zijn minst samenwerken om het virus te bestrijden en het collectief te elimineren. Ze moeten dit doen zonder afgeleid te worden door politieke verschillen, maar door zich te concentreren op de buitengewone uitdagingen die binnen hun eigen grenzen liggen. Dit geldt ook voor bedrijfsleiders. De pandemie crisis leiderschap gestimuleerd, waarbij inventiviteit en out of the box thinking leidend zijn. Covid-19 heeft ook de relaties tussen werkgevers en werknemers beïnvloed. Bij bepaalde werkgevers positief en bij anderen weer negatief. Die overzicht is niet naar sectoren ingedeeld, maar er zijn flitsen gehaald uit enkele sectoren.

Binnen de **Agrarische sector** heeft de pandemie bedrijfsleiders doen denken in de richting van inventiever worden. Bepaalde bedrijven menen noodgedwongen hun sturing veel strakker te hebben moeten plegen. Bedrijfsleiders zijn zich door Covid-19 wel meer bewust geworden van hun rol als leider in een organisatie en hechten grotere waarde en belang aan contactmomenten met de teams, effectieve communicatie en attentie voor zowel individuele alsook team performance.

**TEAMS ONDER
GOEDE
LEIDERSCHAP
ZORGEN VOOR
BEDRIJFS-
CONTINUÏTEIT**

Leiders tonen begrip voor hun rol om samen met hun team risico's te beheersen.

Zo tracht men bijvoorbeeld beter te plannen en is men ook beter in staat prognoses te maken van beoogde bedrijfsresultaten op de

korte termijn. Leiders scheppen de condities zodat werknemers goed kunnen samenwerken, terwijl het team in zijn totaliteit de bedrijfscontinuïteit garandeert, ondanks de uitdagingen om klanten altijd zo optimaal mogelijk van dienst te zijn en te behouden.

Zowel werkgevers al werknemers zijn zich

Binnen de **ICT-sector** merkt men op dat normale hiërarchie en communicatie structuren niet meer effectief zijn als eerder. Covid-19 heeft wel invloed gehad op het leiderschap binnen enkele ICT bedrijven. Managementteams trachten nu veel meer dan ooit in contact te zijn met de medewerkers, er vinden elke week meer

DE PANDEMIE HEEFT INVLOED OP LEIDERSCHAP

Wel beïnvloed
45%

Niet beïnvloed
55%

ook nog meer bewust geworden van het feit dat men effectiever kan vergaderen/samenwerken door gebruik te maken van de technologie. Men voert bewuste ontwikkelingen door. Binnen de Handel bijvoorbeeld tracht men ook klanten en leveranciers te betrekken, al is dat middels mobiele diensten en online technologie.

afstemmingen plaats om de communicatie onderling te behouden, de juiste sturing en coaching te geven aan het team en ondersteuning waar nodig. Ook wordt binnen enkele bedrijven middels performance based reporting de totale bedrijfsperformance digitaal bijgehouden, waardoor de gaps gelijk naar boven komen en gefixeerd kunnen worden. Leiders

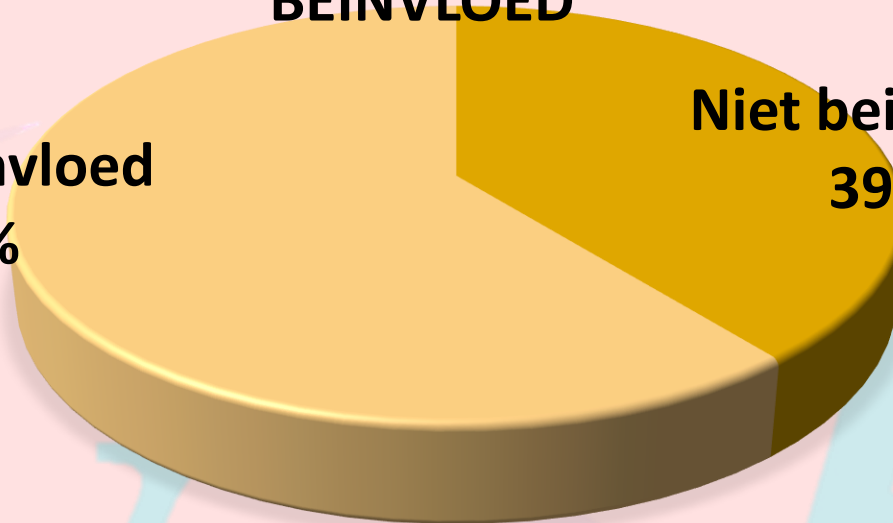
merken ook op dat er in deze periode meer sprake is van distributie van verantwoordelijkheden.

management mode van leiders is aangesproken en er is veel aandacht voor riskmanagement.

DE RELATIE MET WERKNEMERS WORDT BEINVLOED

Wel beïnvloed
61%

Niet beïnvloed
39%

ER IS MEER AANDACHT VOOR PERSOONLIJK LEIDERSCHAP

Binnen de **Industrie** merken leiders in positieve zin op dat managers meer verantwoordelijkheid op zich hebben genomen. Leiders binnen deze sector menen in deze periode het maximale uit zich te hebben moeten halen om het hoofd boven water te houden. Er is nu meer aandacht voor persoonlijk leiderschap. De crisis

Binnen de

Toerismesector zijn meer leiders opgestaan om te helpen de kar te trekken en met creatieve ideeën te komen.

Leiders binnen de **Transportsector** hebben extra effort en creativiteit moeten etaleren om de medewerkers gemotiveerd te houden en ook de organisatie draaiende te houden ondanks de crisis. Hier wordt ook opgemerkt dat binnen de organisaties mensen bewuster zijn geworden van hun verantwoordelijkheden.

Binnen de **Verzekeringswereld** moet aansturing door leiders nu op afstand geschieden. Prestatie meting moet anders, inspiratie moet nu op andere wijze en strategieën moeten geherdefinieerd worden.

Binnen de **Zakelijke Dienstverlening** zijn er minder mogelijkheden om het contact met de medewerkers te onderhouden. De situatie vraagt een alternatieve benadering. Zelf zijn leiders er nog niet uit hoe zaken te nuanceren. Hier wordt ook opgemerkt dat men ervan bewust is dat werknemers

behoefte hebben aan een uitlaat klep om gerustgesteld hun werk te kunnen doen.

Binnen de **Banksector** was goede en effectieve communicatie steeds nodig. Gevraagd en ongevraagd adviezen waren nodig. Het doelgerichte werken was prominenter aanwezig. Collega's hadden steeds aanmoediging en coaching nodig.

Werknemer eisten dat hun veiligheid onder alle omstandigheden gewaarborgd moet worden, hetgeen overigens ook de wil is van de werkgever. De inzichten hoe dat totstand gebracht moet worden en behouden zou moeten worden, waren niet altijd hetzelfde.

**Effecten van Covid-19 op het
Bedrijfsleven
Overheidsaanpak Covid-19
Work From Home
Leiderschap tijdens Covid-19
Nodige veranderingen na
Covid-19
De toekomst Post Covid-19**

Nodige veranderingen na Covid-19

Inleiding

De COVID-19-pandemie legt de kwaliteit van het bestuur en de competentie van de wereldleiders bloot. In tijden van crisis wenden de meeste mensen zich instinctief tot hun regeringen voor bescherming en hulp. Als politici en ambtenaren niet slagen, verliezen ze snel hun geloofwaardigheid en legitimiteit. Noodsituaties onthullen de gezondheid van het sociale contract. En in crisis is competentie belangrijk.

81.3%

**WENST
VERANDERINGEN TE
ZIEN IN BELEID OM
HUN SECTOR WEER
OP POTEN TE KRIJGEN**

De **Agrosector** blijkt de veranderingen liever intern te zoeken. In de diervoersector zal er niet veel hoeven te gebeuren. De importeurs van diervoer kopen vanwege de slechte financiële situatie hun voer nu lokaal en dat acht men als een goede ontwikkeling. Intern zullen bedrijven de hygiëne codes moeten aanpassen. De sector moet nagaan hoe zij haar werkzaamheden aan de situatie kan aanpassen en hoe men de sales weer omhoog kan brengen.

Exportorders moeten zo snel als mogelijk uitgevoerd worden, zodat de sector vreemde valuta kan genereren, die weer ingezet kunnen worden voor de aanschaf van grondstoffen. **Handelaren** aan de andere kant verwachten dat er schoon schip gemaakt wordt met de malafide handel en bedrijven die onder-factureren op de haven. Dat moest al voor Covid-19 geschieden, maar nu des te meer omdat de hele economie enorm te lijden heeft door Covid-19 bovenop de algehele economische crisis die al veel langer gaande was.

Er moet een pakket aan maatregelen komen volgens de Handel om het bedrijfsleven te ondersteunen. Dit zijn fiscaal, financiële ondersteuning maar ook uitgestelde betalingen etc.. De overheid moet inkomen om te voorkomen dat er massa ontslagen volgen. De nieuwe regering dient de macro economische situatie aan te pakken opdat er weer sprake is van een stabiele

wisselkoersbeleid. Hierdoor zal er weer vertrouwen zijn in de SRD.

Het beleid op het betalingsverkeer moet verbeterd worden. Niet een ieder die bij de Handel afneemt, kan nog gebruik maken van digitale betaalmogelijkheden. Dat zou beter geregeld moeten worden. Klanten moeten makkelijk toegang kunnen krijgen om digitaal te betalen. Ook moeten klanten die financiering behoevend zijn bij de bank en ook in staat zijn om die af te lossen, wat makkelijker aan financiering kunnen komen.

Koers stabilisatie is een van de grote wensen van de **ICT-sector**. Er zal met betrekking tot beleid van de overheid extra aandacht moeten komen voor ICT daar deze sector na "normalisatie" een groter invloed kan uitoefenen op de Surinaamse Economie dan voor Covid-19.

Er is geen beleid op gebied van ICT vanuit de overheid. Thans is er ook geen lange termijnvisie die wordt gediend en waar alle ICT ondernemingen de commitment aan kunnen geven. Standaard ontwikkelingen waar wij als land achterlopen: financial inclusion, e-Government, e-Commerce, e-Payment (wat nu door covid-19 wel op gang komt maar niet gereguleerd is), e-Education (zelfde als e-Payment), collaboratie met andere landen op gebied van ICT, R&D, wetgeving vanuit de TAS m.b.t. crisis situaties, Business continuity plans, Security Management, etc. Er is dus heel veel dat er

moet geschieden aan samenstelling, overeenstemming en committent aan beleid zeker nu en na de pandemie.

De **Industrie** wenst verlichting te zien van de electriciteits-en waterleiding tarieven voor 6 maanden, en uitstel van betalingen bij de bank tot eind van het jaar. Men wenst tastbare maatregelen te zien voor behoud van werkgelegenheid en herstel van de koopkracht van consumenten. De overheid heeft volgens de industrie nu de kans om te saneren, slecht presterende bedrijven sluiten of af te stoten naar de private sector.

De **Houtsector** wijst erop dat er anticiperend op een 2e of 3e golf van een Covid-19 uitbraak nu wel een plan op tafel moet komen om de situatie onder controle te krijgen. Er moeten duidelijkheid komen t.a.v. lockdown's, duidelijk stappen plan hoe de economie weer op te starten en sterker te maken. Hierin is overleg met de stakeholders van groot belang.

De **Toerismesector** kijkt reikhalzend uit naar het openstellen van het luchtruim en een toeristvriendelijk programma met voorwaarden. De sector ziet graag ook een noodfonds specifiek voor de toerisme sector. Er wordt geadviseerd om meer deskundigheid te betrekken bij de planning, die nu veelal ad hoc gaat en totaal gedirigeerd wordt vanuit het bureau DNV. De huidige deskundigen hebben onvoldoende brede kennis van

economische- en maatschappelijke processen. En de belangrijkste roep vanuit deze sector is de goedkeuring van de Toerisme Wet. Dit om specifiek beleid te kunnen ontwikkelen met betrekking tot het toerisme.

De **Transport** ziet graag innovatie voor wat betreft het financiële verkeer voor importeurs en exporteurs (er bestaat een contante betaling cultuur binnen de branche). Verder meerdere mogelijkheden voor exporteurs om de regio aan te doen met hun producten. Meer dan ooit is de creativiteit van de doorsnee Surinamer v.w.b. ontwikkelen van producten tot uiting gekomen.

Enkele andere gewenste actiepunten:

- Formaliseren nieuwe Scheepvaartwet
- Ordening havenwezen (regelgeving publieke steigers bij wet)
- Baggeren Suriname Rivier (top prio)
- Scanning project en herorganisatie douane wezen ondersteund door een nieuwe scheepvaartwet
- Infrastructuur rondom de haven
- Overbruggingskredieten met lage rente en grace period

- Vrijstelling invoerrechten op inputs
- Government take op diesel voor OV bussen herzien.
- Rij en voertuigen belasting voor OV afschaffen.

De **Verzekeringswereld** kijkt uit naar een nationaal geleide transformatie naar de digitale economie. Zij wilt ook meer betrokken worden bij het overheidsbeleid. Precies in deze periode heeft het

verzekeringswezen zich aan een kant geschoven moeten voelen terwijl de verzekeringsbranche die juist risico's moet verzekeren.

De **Zakelijke Diensterlening** wilt duidelijke en transparante evaluaties zien van de

genomen besluiten in het kader van Covi-19. Stakeholders uit alle sectoren moeten in de toekomst betrokken worden om te komen tot toekomstig beleid.

Verzachtingen in de relevante belastingen vanwege minder omzet terwijl het bedrijf de primaire verplichtingen heeft moeten behouden is ook op zijn plaats. Ook deze sector heeft behoefte aan leningen met extra lage renten om bedrijven en

WENS VOOR TRANSPARANTE EVALUATIE VAN COVI-19 MAATREGELEN

ondernemers de kans te geven om van de opgelopen schade te herstellen. Vooral MKB vereist veel aandacht. Enkele ondernemers vinden het lastig om dit los te zien van de politieke ontwikkelingen. Bedrijven moeten weer vertrouwen krijgen en gaan investeren/uitbreiden. Meer op een manier waarbij een ieder meer verantwoordelijkheid draagt voor zijn eigen handelen en dan met name de voorzorgsmaatregelen welke in acht genomen dienen te worden. Er is ook een

taak weg gelegd voor de financiële dienstverleners. De overstap van cash naar digitaal betalen is sterk gewenst. dit onder de aandacht brengen van de Chinese winkeliers

De **Bankiers** benadrukken dat enkele maatregelen inmiddels getroffen zijn. Toegankelijkheid tot goedkoop krediet en gestaagd verder uitrollen van het kredietregistratie bureau blijken ook sterke aandachtspunten te zijn.

V

B

Effecten van Covid-19 op het
Bedrijfsleven
Overheidsaanpak Covid-19
Work From Home
Leiderschap tijdens Covid-19
Nodige veranderingen na Covid-19
De toekomst Post Covid-19

De toekomst Post Covid-19

Ineiding

De COVID-19-crisis heeft samenlevingen en economieën over de hele wereld getroffen en zal onze wereld permanent hervormen naarmate deze zich verder ontwikkelt. Hoewel de gevolgen van de crisis zowel bekende risico's vergroten als nieuwe creëren, creëert verandering op deze schaal ook nieuwe openingen voor het beheer van systemische uitdagingen en manieren om beter terug te bouwen. De VSB leden hebben voor dit document ook hun blik geworpen op vragen die te maken hebben met een ondernemingsklimaat na Covid-19.

24%

**VAN DE LEDEN HEEFT
GEEN ZICHT OP HOE
DE TOEKOMST ERUIT
ZAL ZIEN NA COVID-19**

Agrarische en Aanverwante Bedrijven

Binnen de Agrarische sector zijn ondernemers toch al wat positief gestemd. Het voeden van samenlevingen gaat onverkort door. De ondernemers zien de huidige situatie als een tijdelijke, waaruit het land wel komt.

De lockdown heeft wel invloed op bewegingen van agrariërs. De total lockdowns kwam zodoende ook ongunstig gezien de periode voor grondbewerking en Inzaai ongoing is tot eind juni 2020.

Door deze pandemie zijn bedrijven extra op hun werknemers gaan letten. Hun gezondheid heeft voorrang. Door de uit de pan gerezen Covid19 positieve gevallen hebben bedrijven strenge maatregelen in hun bedrijven toegepast en zeker social distancing in acht genomen. Dit wordt ook een normale voortzetter.

Bankwezen

Binnen het bankwezen denkt men wel dat herstel en stabilisatie wat tijd in beslag zal nemen. Een stabiele economie is zeer belangrijk voor de banksector

Handel

Zoals de Handel het ziet, zal dit een vrije lange tijd gaan duren. Covid-19 zal blijvende

gevolgen hebben voor de handel (toeleveren van supermarkten). Online shopping is here to stay en de winkeliers zullen van het winkelen een aangename ervaring moeten maken om klanten terug te winnen.

De verwachtingen van verbetering zijn vooral gestoeld op de eerdere versoepeling van de Covid-19 maatregelen waarbij de sector al verbeteringen begon te zien in haar operaties.

Voor sommigen ziet de toekomst er nog onzeker uit. Het gaat om een crisis waarop ondernemers geen pasklaar antwoordt voor hebben.

Een opmerkelijke te verwachten uitdaging is dat er werknemers zijn die nu al aangeven, niet meer in contact te willen komen met klanten.

ICT

Vanwege de dubbele crisis (covid-19 en economische) heeft de ICT-setor in beginsel geen zicht op hoe de post covid-19 Suriname er uit zal zien. Men verwacht wel een positieve opleving van zaken tussen 6 maanden en 2 jaren. De sector kijkt wel sterk uit naar een toekomst in de richting van digitale ontwikkeling van Suriname en haar economie. De sector blijkt toegewijd, overtuigd en extatisch enthousiast te zijn om samen met haar klanten en partners constant bij te dragen aan de aanhoudende en ontwrichtende groei van de ICT-business

in Suriname. Men verwacht in ieder geval dat Cloud diensten zullen toenemen en andere zullen afnemen.

Industrie

De groep verwacht een dip in de economie, welke tussen de 18-24 maanden kan aanhouden. De industrie kijkt uit naar een stuk herstel van de economie. Een zwaar negatieve verwachting binnen de industrie is het mogelijk niet verlengen van contracten met dienstverleners. Er is een verwachting van langzaam herstel, maar ook nieuwe manieren van werken, en meer digitaal. Het remote werken (middels mails, whatsapp en teams meeting) was al een optie en met deze omstandigheden heeft het gestimuleerd naar een positieve zin.

Timber

Als er duidelijk beleid wordt uitgezet t.a.v. de beheersing van het virus dan zal de houtsector met een beperkte schade deze periode kunnen doorkomen. Een deel van de activiteiten is remote (exploitatie en transport). Verder zijn de meeste fabrieken in open ruimtes en kunnen de onderlinge afstanden van personeel bij de productie zeker groot genoeg zijn om besmetting te minimaliseren. De gemiddelde fabriek heeft meestal 10 tot 40 mensen werken op 1 locatie maar deze zijn verspreid over het hele terrein.

Toerisme

Binnen de groep toerisme zijn de

vooruitzichten wat gemengd. Aan de ene kant denken ondernemers dat mits de juiste beslissingen genomen worden Suriname erg in trek zal zijn bij toeristen. Dit is met een positieve blik bekeken. Er zijn wel ondernemers die een somber blik werpen op de toekomst. Niemand weet hoe lang dit duurt. Men schat een tijdsduur van 2 jaren, maar dat is dan weer afhankelijk van het lokaal overheidsbeleid. Indien de piek van de pandemie voorbij is, zal de sector een manier moeten vinden om te opereren met Covid-19. Gezien de verwachting van een vertraging in de opleving van de toeristische industrie zullen financiële incentives hard nodig zijn.

Transport

Het transport van cargo zal niet ophouden te bestaan. De transportsector kijkt dan nog zeer onzeker naar een post Covid-19 economie. De toekomst van de transport sector is lastig te voorspellen omdat het ook samenhangt met de economische situatie in het land. De pandemie voltrekt zich wereldwijd en brengt een recessie teweeg. Lokale politiek economische situatie is tevens onduidelijk. Het regeerprogramma van de komende

regering zal doorslaggevend zijn voor hoe de toekomst er voor deze sector uit zal zien.

Er is veel ontwikkeling gekomen in de afhandelingen van importen en exporten, waarbij in tegenstelling tot wat de norm was, de gehele organisatie digitaal kan plaatsvinden (documentatie, betalingen, inklaringen).

De sector verwacht in ieder geval een vermindering van de inkomsternstroom.

**LUCHTVAART HEEFT
4 JAREN
NODIG OM KLAPPEN TE
OVERBRUGGEN**

Vanwege de piek m.b.t. Covid-19 welke wij nu ervaren in Suriname, is er grote onzekerheid m.b.t. herstart van reguliere commerciële vluchten. Volgens onderzoek

gedaan door IATA zal het minimaal 4 jaar duren voordat de luchtvaartsector de geïncasseerde klappen geïncasseerd van Covid-19 volledig heeft overbrugd.

Verzekeringen

Het verzekeringswezen zal mogelijkheden moeten bekijken voor de transformatie naar nieuwe business modellen, rekening houdend met een structureel risico van

besmetting, dus thuiswerken, online dienstverlening, mobile payment etc. De sector zal haar businessplannen met alle prognoses moeten aanpassen en rekening houden met verminderde behoefte aan de huidige capaciteit.

Er zijn nieuwe kansen voor de sector om te exploreren, echter wenst de groep zich eerst te focussen op het oplossen van de uitdagingen.

Zakelijke Dienstverlening

De grote verandering die deze sector verwacht is dat mensen nu veel meer op elkaar zullen letten.

Binnen deze sector verwachten ondernemers in ieder geval het WFH formule te zullen exploreren. Aansturing en begeleiding van personeel blijkt tot nu toe hier echter niet effectief en efficiënt te lopen.

Naast Covid-19 baart de economische crisis deze sector ook zorgen.

Verwachtbaar is dat er aanpassing komt van beleid op macro-economisch gebied en dus aangroei van kansen voor verdere investeringen in de Publieke constructie sector.

Om straks te floreren zullen bedrijven extra Marketing en Communicatie moeten inzetten. Men meent wel rekening te zullen moeten houden met de draagkracht van

klanten na deze gezondheids-en financiële ramp.

Veel is afhankelijk van de samenwerking vanuit de gemeenschap. Als en indien de gemeenschap zich houdt aan de veiligheidsregels, kunnen leverancier hun diensten blijvend verlenen.

Banking

Bankiers menen dat de dienstverlening voor een groot deel op afstand en digital dienen plaats te vinden. Bedrijven kunnen nu moeilijker aan hun betalingsverplichtingen voldoen, maar zoals vaker gezegd zal er een "nieuwe normaal" ontstaan. Als dat punt bereikt is, verwacht deze sector ook dat zaken zullen normaliseren.

Voor vragen en of opmerkingen:

**Kamlesh Ganesh LL.B MSc. | Suriname
Trade & Industry Association | Suriname,
Paramaribo**

**Prins Hendrikstraat 18 | P.O.Box
111 | Paramaribo / Suriname**

**Tel.: +597 8853681 | [Facebook](#) | Website:
www.vsbstia.org**